

Prvky ironie v bukolickém díle Calpurnia Sicula

Adély STŘÍBRNÉ

Bakalářská práce Adély Stříbrné kombinuje přístup literárněhistorický s teoretickým. Jejím úkolem bylo vrátit se k souboru několika otevřených otázek, spojených s dílem Calpurnia Sicula – jednak k problému jeho datace, jednak k už dříve vyslovené otázce,¹ je-li v jeho verších možné detekovat ironii, což by zásadně měnilo interpretaci i hodnocení celé sbírky. Už ze zadání vyplývalo, že část práce bude nutně spočívat na utřídění dosavadních názorů (např. k problému datace by bylo obtížné přinést další zásadní argumenty), v interpretační části bude naopak prostor pro formulování vlastních postřehů a závěrů.

Výsledný text, který svou strukturou odráží zadání, není dlouhý, naplňuje však požadovaný rozsah (má 40 stran vlastního textu) a probírá zadané téma ve všech náležitých bodech. Kol. Stříbrná při přípravě práce postupovala velmi samostatně, využívala konzultací i diskusí nad některými hotovými částmi, ale sama si našla řadu relevantních titulů sekundární literatury i zvolila uspořádání práce. Doba na přípravu nebyla dlouhá, vlastně pouze jeden semestr, což souvisí s tím, že kol. Stříbrná práci předložila vzorně na konci třetího ročníku (a pátý semestr studia navíc strávila na zahraničním pobytu, kam byla vyslána ze svého druhého oboru).

Text sestává z krátkého úvodu, čtyř hlavních částí a závěru. První dvě části jsou literárněhistorické. Jedna („Problematika časového zařazení Calpurnia Sicula“, str. 8-14) přehledně probírá hlavní argumenty v dlouhé debatě o básnickové dataci, především na základě zmínek v tzv. dvorských eklogách první, čtvrté a sedmé, které alespoň v narážkách vykračují z uzavřeného světa bukolické idyly, a tudíž je možné v nich hledat argumenty spojené s realitou. Z dlouhého seznamu prací, které se k tomuto problému vyjadřují, vybírá několik hlavních, zejména anglofonních, které vznikly od konce 70. do 90. let (Champlin 1978, Townend 1980, Baldwin 1995, Fear 1994),² a dochází k závěru, že argumentace pro dataci do doby Neronovy jí připadá přesvědčivější. Druhá část („Od Theokrita ke Calpurniovi“, str. 15-23), je stručným přehledem vývoje bukolické poezie od řeckých kořenů, který Calpurnia zasazuje do žánrového kontextu a tím připravuje diachronní srovnávací materiál pro rozborovou část. Tato část se omezuje na nutné informace a nerozvíjí se zbytečně do šířky; možná bylo možné doplnit zdroje ještě o další cizojazyčné literárněhistorické příručky (byť ta hlavní, *Brill's Companion to Greek and Latin Pastoral*, 2006, užita je). Za zvlášť zdařilou považuji charakterizaci zvláštností Calpurniova bukolického světa oproti jeho předchůdcům (str. 20-23).

Třetí část je věnována teoretické otázce po povaze – a dějinách – ironie („Ironie“, str. 24-29). Autorka v ní nahlíží fenomén ironie z pohledu několika oborů, od dějin myšlení (hlavně na základě Colebrook 2006) přes dějiny literatury a umění vůbec (viz starší práce Šestakov-Losev 1984) až po lingvistiku (zejména Nekula 1991). Zatímco první pododíl (4.1, str. 24-27) je spíše vyrovnáním se s pojmem ironie a s jeho různým chápáním v antice i v dalších dějinách evropské kultury, druhý pododíl (4.2, str. 27-29) přináší mimo jiné důležité nástroje pro následující rozborovou část, protože

¹ Carole Newlands (1987) a další, viz str. 7.

² Pokud by se toto téma rozvíjelo dál, bylo by vhodné se vyrovnat ještě s argumentací dalších badatelů, dílem i novějších, v dalších jazycích, především v italštině a němčině (Vinchesi 1996 a 2014, Krautter 1992, Fugmann 1992, Horsfall 1997, Nauta 2010 a další).

(hlavně podle Nekulovy drobné lingvistické práce) uvádí seznam možných signalizačních prostředků a strategií ironie v textu – tedy poskytuje určité impulsy k tomu, jak ironii v textu najít a zachytit.³ Závěrečný odstavec této části dobře shrnuje v několika větách komplexnost a zrádnost fenoménu ironie, která je kromě jazykových prostředků silně závislá také na dobrém pochopení kontextu (nemluvě o „smyslu pro jemné narážky a významové nuance“, tedy o interpretovně schopnosti a intuici).

Jádrem práce je čtvrtá, rozborová část („Ironie v Calpurniových eklogách“, str. 30-37). Je sice poměrně stručná, ale na osmi stranách dobře ukazuje autorčinu schopnost formulovat a uspořádat abstraktní látku. Kol. Stříbrná své interpretační postřehy originálně rozdělila do tří částí, podle toho, zda v textu tušená ironie může být namířena vůči císaři, postavě Corydona s autobiografickými rysy (tedy potažmo vůči autorovi samému, případně zástupně za celou generaci neronovských literátů) nebo vůči bukolickému žánru, jeho tradici a Vergiliovi coby žánrovému vzoru a jakési normě. Zdůrazňuji, že tuto část kol. Stříbrná zpracovala zcela samostatně, nemá ani příliš velkou oporu v sekundární literatuře (jak ukazují sporé poznámky pod čarou v této kapitole, omezující se většinou na citáty Calpurniových veršů).⁴ Celá interpretace stojí na přesvědčení, že v textu stojí četné „subtilnější části“, které „vzňehně eklog pozměňují a dávají tušit skrytější sdělení pod povrchem“ (str. 31) – tedy na přesvědčení, že text funguje na dvou rovinách, přičemž klíčem k té druhé je právě ironie. V podkapitole věnované císaři autorka aplikuje Nekulou popsané postřehy o signalizování ironie, které kombinuje s popisem rétorických prostředků (zvolání, přerušování výřtu, hromadění určitých sloves, významové napětí mezi panegyrickými výroky a banálními činnostmi, rozpor ve slovesných časech, umístění pointy do posledního verše apod.), a podává přesvědčivou interpretaci obrazu císařova „zlatého věku“ coby vnějškového klamu, který je v kontrastu s *paupertas* některých skupin obyvatel: chvála tedy vyznívá spíše jako kritika (str. 34). Druhé dvě části k tomuto základu dodávají dvě dílčí fasety – v naznačeném příběhu pastýře Corydona (snad básníkovy *alter ego* v textu) autorka spatřuje ironii osudu, která ovšem funguje právě kvůli jisté falešnosti císařem nastaveného světa, zobrazení pastýřů a jejich světa je pak příležitostí k odstupu od bukolické tradice a její topiky, zejména od vergiliovské idealizace (nelze za tímto posunem vidět návrat k Theokritovu většímu realismu?). Přesvědčivý mi připadá autorčin závěr (str. 37), že napětí mezi „bukolickou normou“ a její realizací v Calpurniových eklogách není literární parodií, ale pravděpodobně spíše výpovědí o době vzniku básní a básníkovu pohledu na ni.

„Závěr“ (str. 38-40) není jen shrnutím postřehů a výsledků předchozích částí, ale doplňuje je o hypotézu (kterou by bylo nutné ještě dále rozvést a ověřit), že důvodem, proč si Calpurnius vybral právě tuto literární formu, byl fakt, že bukolický žánr v neronovské době poskytoval příležitost k nuancovanějšímu vyjádření ke své době.

Text celé práce je psán kultivovaným a příjemně plynoucím stylem, který se občas nebojí plnokrevnějšího výrazu;⁵ téměř jsem nezaznamenal překlepy nebo jazykové nedostatky.⁶ Několik připomínek, otázek a námětů k diskusi při obhajobě:

- 15: nedošlo ke smíšení *pastorály* a *pastorely*?

³ Překvapilo mě, že mezi těmito prostředky není explicitně uvedeno užívání superlativů – ale zřejmě spadá pod prostředky hyperboly, viz str. 28).

⁴ Pro případné další zabývání se tímto tématem bych doporučoval závěry z této kapitoly konfrontovat s další sekundární literaturou (viz výše), aby tím vyniklo, co je v nich originálního.

⁵ Např. 32 „dorážející repetice“, 33 „sny ... jsou uzemněny“.

⁶ Drobnosti: 22 „oproti Vergiliovu pojetí“, 23 „hodnocena ... za nejméně zdařilou“ (záměna vazeb), 18 přebývá závorka za „Endymióna“, 20 chybí lomítko označující hranice veršů v kratších citátech před *praesonuisse*, 20 (nahore) a 21/66 není správně použita kurzíva.

- proč se v češtině v textu nakládá odlišně (co do způsobu psaní) se jménem provincie *Baetika* a vlastní jménem *Seneca*?
- 21: je možné dílo básníka v rámci nějaké tradice (která navíc nepokračuje nijak hladce a bohatě) považovat za „úkok stranou“?
- 21: nejsem si jist, jestli Conteho označení, které je do češtiny přeloženo jako „na klíč“ (nevím, co stojí v originále), není spíš ve vztahu k německému označení „Schlüsselroman“, používaném o díle, jehož skrytou (a hlavní) významovou rovinu můžeme otevřít pouze pomocí jakéhosi dešifrovacího klíče (který např. přiřadí postavy z děje k reálným osobám) – pak by nevyznívalo tak pejorativně
- 21: byl bych opatrnější při ztotožnění postav Corydona a Tityra s básníky – spíše je možné mluvit o tom, že do nich možná (Calpurnius snad pravděpodobněji nebo zásadněji než Vergilius) vkládají autobiografické rysy
- 33 *Oreas* není jméno, ale označení jedné skupiny víl, horských

Závěr:

Bakalářská práce Adély Stříbrné po všech stránkách vyhovuje nárokům, které jsou na tento typ prací kladeny, tudíž ji **doporučuji k obhajobě**. Vzhledem zejména k projevené schopnosti samostatně interpretovat nesnadný literární text, formulovat vlastní závěry a postavit se kriticky k dosavadní interpretační tradici navrhuji hodnotit práci známkou **výborně**.

V Berlíně 25. srpna 2018

Mgr. Martin Bažil, PhD.